Föstudaginn 12. febrúar 1937.

Nr. 114/1936. **Sturla Jónsson** (Lárus Fjeldsted)

gegn

Hrefnu Sigurgeirsdóttur

(Stefán Jóh. Stefánsson)

Synjað um endurheimtu okurvaxta, sem greiddir voru, meðan tsk. 27. maí 1859 og lög nr. 10 frá 1890 voru í gildi.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 6. ágúst 1936: Stefndur, Sturla Jónsson, greiði stefnöndu, Hrefnu Sigurgeirsdóttur, kr. 12276.99 með 5% ársvöxtum frá 13. marz 1936 til greiðsludags og kr. 300.00 í málskostnað innan 15 daga frá lögbirtingu dóms þessa, að viðlagðri aðför að lögum.

Dómur hæstaréttar.

Áfrýjandi, sem fengið hefir novaleyfi, hefir skotið máli þessu til hæstaréttar með stefnu dags. 11. ágúst f. á. og gert þær dómkröfur, að hinn áfrýjaði dómur verði felldur úr gildi og hann sýknaður af kröfu stefndu. Svo krefst hann og málskostnaðar bæði í héraði og hæstarétti eftir mati dómsins. Stefnda hefir hinsvegar krafizt þess, að hinn áfrýjaði dómur verði staðfestur og að áfrýjandi verði dæmdur til að greiða henni málskostnað fyrir hæstarétti eftir mati dómsins.

Áfrýjandi hefir fyrst og fremst fært það fram til stuðnings sýknukröfu sinni, að í máli þessu sé ekki um að tefla lán af hans hendi til stefndu, heldur hafi hann gerzt kaupandi að veðskuldabréfum, sem hún hafi gefið út og ganga hafi átt kaupum og sölum. Telur hann, að sér hafi verið að lögum jafn heimilt að kaupa veðskuldabréf þessi með afföllum eins og hver önnur verðbréf, t. d. veðdeildar-

bréf. Ennfremur bendir hann á, að húseignir þær, sem settar voru að veði með téðum skuldabréfum, hafi verið þá, er hann keypti bréfin, í smíðum, og að trygging sú, sem bréfin veittu, hafi átt að víkja fyrir veðdeildarlánum, svo háum sem frekast yrðu fengin út á húseignirnar. Hafi af þessum ástæðum verið mikil áhætta því samfara að kaupa téð veðskuldabréf og þessvegna skiljanlegt og eðlilegt, að hvorki hann né aðrir vildu kaupa þau nema með afföllum. Svo sem fram er tekið í hinum áfrýjaða dómi, sneri Jón Arinbjörnsson, maður stefndu, sér til áfrýjanda með veðskuldabréfin og fór þess á leit við hann að fá peninga út á þau. Áfrýjandi hefir viðurkennt, að sér hafi verið kunnugt um, að Jón var milligöngumaður, en að peningarnir runnu til stefndu, sem notaði þá til húsbygginga. Að þessu athuguðu verður að telja, að um lánveitingu hafi verið að ræða af hendi áfrýjanda til stefndu.

Samkvæmt því, sem áfrýjandi hefir ómótmælt haldið fram hér fyrir dómi, gerðu aðiljar upp viðskipti sín, þau er mál þetta er risið útaf, hinn 15. apríl 1932. Er talið, að stefnda hafi þá látið húseignina nr. 54 við Bergstaðastræti ganga til áfrýjanda upp í viðskiptin, þannig, að áfrýjandi tók að sér að greiða veðdeildarlán þau, sem hvíldu á húseign þessari, kvittaði eftirstöðvar skulda stefndu við hann og greiddi stefndu kr. 7240.66 í peningum. Við þessi skuldaskil var áminnzt húseign reiknuð áfrýjanda á kr. 66439.12. Áfrýjandi bendir nú á, að fasteignamat húseignar þessarar sé kr. 38200.00, og hafi hann þess vegna tekið húseignina upp í viðskiptin fyrir allt of hátt verð, en af þessu leiði hinsvegar, að hann hafi ekki raunverulega

fengið nærri því eins háa vexti af lánum þeim, er hann veitti stefndu, eins og í peningum hefði greitt verið. Gegn mótmælum stefndu verður ekki talið, að áfrýjanda hafi tekizt að sanna þetta, enda hefir hann í lögreglurétti Reykjavíkur hinn 8. júlí 1935 viðurkennt, að hann hafi fengið skuldir þær, er greinir í veðskuldabréfunum, greiddar að fullu hjá stefndu.

Hinn 15. apríl 1932, eða á þeim tíma, er viðskiptum þeim lauk, sem mál þetta er risið útaf, voru þá gildandi ákvæði íslenzks réttar um okur að finna í tsk. 27. maí 1859 og lögm nr. 10 frá 1890. Lagaboð þessi kváðu svo á, að óheimilt væri að taka hærri vexti en 6% af lánum, sem tryggð væru með veði í fasteign. Svo sem nánar segir í hinum áfrýjaða dómi, hefir stefnda greitt áfrýjanda hærri vexti af skuldum sínum við hann en honum var heimilt að taka samkvæmt áminnztum lagaboðum. Verður eftir málfærslunni að ganga út frá því, að fjárhæð sú, sem hér er um að ræða, nemi alls kr. 12276.99. Kemur þá til álita, hvort stefnda geti endurheimt téða fjárhæð hjá áfrýjanda. Nú hefir umboðsmaður áfrýjanda að vísu ekki borið fram varnir fyrir áfrýjanda á þessum grundvelli, en með því að téður umboðsmaður hefir mótmælt því, að krafa stefndu hefði við lög að styðjast, og framkoma umboðsmannsins verður ekki túlkuð þannig, að hann hafi viljað á neinn hátt svipta umbjóðanda sinn þeim rétti, er hann hefði að lögum, þá þykir bera að leggja dóm á málið að þessu leyti, sbr. 113. gr. laga nr. 85 frá 1936. Ákvæði tsk. 27. maí 1859 og laga nr. 10 frá 1890 um bann gegn því að meira en 6% vextir séu teknir af lánum, tryggðum með veði í fasteign, hafa að

geyma undantekningu frá þeirri reglu réttarskipunarinnar, að mönnum sé heimilt að skipa fjármálum sínum með samningum eftir því sem þeim þykir henta. Verður þessvegna ekki víðtækari skilningur lagður í ákvæði þessi en ótvírætt er hægt að lesa út úr orðum þeirra. Af banni lagaboða þessara leiðir, að maður, sem fengið hefir lán tryggð með veði í fasteign gegn því að undirgangast að greiða meira en 6% vexti af því, verður ekki skyldaður með dómi til að greiða meira en 6% í vexti. En ef nú skuldari kýs að greiða vexti um skyldu fram, þá brestur heimild í téðum lagaboðum til að þvinga þann, er vextina tók, til endurgreiðslu þeirra. Þau einu viðurlög, sem lagaboðin leggja við vaxtatökunni, er fjársekt til ríkissjóðs, og skal ákveða hana með hliðsjón af þeim ágóða, er tekin var. Í núgildandi lögum um okur, nr. 73 frá 1933, er kveðið svo á, að ef skuldareigandi fær greidda vexti umfram það, sem leyfilegt er, þá skuli slíkir vextir endurkræfir. Hér hefir löggjöfin breytt hinu fyrra réttarástandi með því að taka fram berum orðum, að skuldareigandi sé skyldur til endurgreiðslu, en óheimilt er að láta lög þessi verka aftur fyrir sig til atburða, sem gerðust áður en þau gengu í gildi. Er þessvegna ekki hægt að beita þeim við úrlausn máls þess, er hér liggur fyrir. Með því þannig að kröfur stefndu hvorki verða byggðar á tsk. 27. maí 1859 og lögum nr. 10 frá 1890 né heldur eru fram komnar í málinu slíkar ástæður, er veiti stefndu heimild til endurheimtunnar eftir öðrum réttarreglum, þá þykir bera að sýkna áfrýjanda af kröfum stefndu í máli þessu.

Eftir atvikum þykir rétt, að málskostnaður bæði í héraði og fyrir hæstarétti falli niður.

Því dæmist rétt vera:

Áfrýjandi, Sturla Jónsson, á að vera sýkn af kröfum stefndu, Hrefnu Sigurgeirsdóttur, í máli þessu.

Málskostnaður bæði í héraði og fyrir hæstarétti falli niður.

Sératkvæði dómsforseta Þórðar Eyjólfssonar í ofangreindu máli:

Áfrýjandi hefir hér fyrir rétti krafizt þess, að hann verði sýknaður af kröfum stefndu í máli þessu og að hún verði dæmd til að greiða honum málskostnað fyrir báðum réttum eftir mati dómsins.

Stefnda hefir krafizt staðfestingar á hinum áfrýjaða dómi og málskostnaðar fyrir hæstarétti eftir mati réttarins.

Áfrýjandi reisir sýknukröfu sína hér fyrir dómi, eins og fyrir undirréttinum,á því, að af hans hálfu hafi ekki verið um lánveitingar að ræða til stefndu, heldur um kaup á verðbréfum, sem heimilt hafi verið að taka afföll af. En þar sem fyrir liggur viðurkenning áfrýjanda fyrir rétti um það, að honum hafi verið kunnugt um, að fé gekk beint til stefndu sem lán til húsbygginga, þá verða nefnd mótmæli hans ekki til greina tekin.

Það er upplýst, að áfrýjandi hefir tekið í raunverulega vexti af lánum þeim, sem um ræðir í málinu, og öll voru tryggð með fasteignarveði, frá 15% til 24% p. a. Lánsviðskiptum þessum var að fullu lokið áður en lög um bann við okri, dráttarvexti o. fl., nr. 73/1933, komu í gildi, og hefir áfrýjandi því, með umgetinni vaxtatöku, yfir 6%, brotið ákvæði

tilsk. frá 27. maí 1859, 1. gr., sbr. lög nr. 10/1890. Hefir því ekki verið hnekkt hér fyrir rétti, að hin ólögmæta vaxtataka áfrýjanda, sem um ræðir í máli þessu, hafi numið þeirri upphæð, sem áfrýjandi er dæmdur til að greiða með hinum áfrýjaða dómi.

Í tilsk. frá 27. maí 1859 er að vísu ekki sagt berum orðum, eins og nú í 6. gr. nefndra laga nr. 73/1933, að samningar um hærri vexti en lögleyfðir eru séu ógildir, og hafi slíkt verið greitt, beri skuldareiganda að endurgreiða skuldara þá fjárhæð, sem hann hefir þannig ranglega af honum haft, en þetta sýnist leiða samkvæmt eðli málsins af ákvæðum tilskipunarinnar. Tilgangur ákvæðanna er að vernda eigendur fasteigna fyrir því að þurfa að sæta okurkjörum á lánum, sem tryggð eru með veði í fasteignunum, en af því virðist leiða, að fé það, sem lánveitandinn hefir tekið með refsiverðu atferli af lántaka, sé afturkræft. Þar sem leggja verður slíkan skilning í nefnd ákvæði, kemur ekki til álita, hvort áfrýjandi hafi með málflutningi sínum fyrirgert rétti til þess, að annar skilningur verði í ákvæðin lagður.

Samkvæmt framansögðu, og að öðru leyti með skírskotun til forsendna hins áfrýjaða dóms, ber að staðfesta hann. Rétt þykir að áfrýjandi greiði stefndu 200 krónur í málskostnað fyrir hæstarétti.

Því dæmist rétt vera:

Hinum áfrýjaða dómi skal óraskað.

Áfrýjandi, Sturla Jónsson, greiði stefndu, Hrefnu Sigurgeirsdóttur, 200 krónur í málskostnað fyrir hæstarétti.

Dóminum ber að fullnægja að viðlagðri aðför að lögum.

Forsendur hins áfrýjaða dóms hljóða svo:

Mál þetta er eftir árangurslausa sáttaumleitun höfðað fyrir bæjarþinginu með stefnu, útgefinni 19. marz 1936 af frú Hrefnu Sigurgeirsdóttur, Laugaveg 68 hér í bæ, gegn Sturlu Jónssyni, kaupmanni, Laufásveg 51 hér í bæ, til greiðslu kr. 16681.66 með 6% ársvöxtum frá 1. janúar 1936 til greiðsludags og málskostnaðar að skaðlausu. Í rekstri málsins hefir stefnandi lækkað kröfu sína niður í kr. 15142.95 og krefst 6% ársvaxta af þeirri upphæð og málskostnaðar.

Stefndur krefst sýknu, málskostnaðar og þess, að stefnandi verði sektuð fyrir óþarfa málsýfingu.

Málavextir eru þeir, að á árunum 1928—1930 veitti stefndur stefnöndu nokkur lán fyrir milligöngu eiginmanns hennar, Jóns Arinbjörnssonar. Voru lánin öll tryggð með veði í fasteignum, og tók stefndur 6% í ársvexti af þeim, en auk vaxtanna tók hann ýmist 10 eða 20% afföll af lánunum. Með kæru dags. 14. júní 1935 kærði stefnanda stefndan fyrir okur, og fór fram lögregluréttarrannsókn út af kærunni. Í lögregluréttarrannsóknninni gerði stefnanda kröfu til þess að fá að koma fram skaðabótakröfu gegn stefndum, ef opinbert mál yrði höfðað gegn honum, en með bréfi til lögreglustjórans í Reykjavík, dags. 13. marz 1936, féll hún frá þeirri kröfu sinni, en hefir nú höfðað mál þetta gegn stefndum til greiðslu ólöglega tekinna affalla og vaxta af þeim.

Í lögregluréttarrannsókninni hefir stefndur játað, að hann hafi alltaf vitað, er hann samdi við Jón um lánveitingarnar, að sá raunverulegi lántaki hafi verið stefnanda og að peningarnir hafi átt að ganga beint til hennar, en Jón hafi aðeins verið milligöngumaður. Bréfin voru öll gefin út af stefnöndu og öll tryggð með veði í fasteignum.

Stefndur byggir sýknukröfuna á því, að sér hafi verið þetta heimilt. Þegar skiptin hafi farið fram, hafi engin gild ákvæði verið til, er bönnuðu að taka afföll, þegar eins stóð á og hér, heldur hafi eingöngu verið bannað að taka hærri vexti en 6% p. a. Skuldabréfin beri með sér,

að hærri vextir hafi ekki verið teknir. Afföllin hafi sér hinsvegar verið heimilt að taka og beri því að sýkna sig í máli þessu.

Rétturinn telur þó, að ákvæði þau, er giltu um leiguburð af peningum á þeim tíma, er lánin voru veitt, hafi skilyrðislaust bannað að taka hærri leigu af peningum, þegar fasteignir voru veðsettar fyrir lánsupphæðinni, en 6% ársvexti og að ekki skipti máli, hvort leiga sú, sem þar var fram yfir, var kölluð vextir eða afföll. Samkvæmt þessu telur rétturinn afföllin af lánunum ólöglega tekin og ber því að taka kröfu stefnöndu til greina og dæma stefndan til að endurgreiða henni afföllin ásamt vöxtum og verður nú athugað, hve há sú upphæð eigi að vera.

Sú upphæð, sem stefndum raunverulega ber að endurgreiða stefnöndu, eru afföllin ásamt 6% ársvöxtum af þeim, eins og þau hafa verið á hverjum tíma, sem vextir hafa verið teknir af þeim, unz lánin eru að fullu greidd. Flutningi málsins er þó svo mjög ábótavant, að ekki er unnt að sjá um öll lánin, hvenær þau eru raunverulega greidd upp, en hinsvegar ber aðiljum saman um, að lánin séu öll greidd að fullu. Þegar svo stendur á, að ekki sést, hvenær lánin eru greidd upp, eru þau talin greidd upp á þeim degi, sem bréfin gerðu ráð fyrir, enda má telja víst eftir því, sem fram hefir komið í málinu, að ekkert lán hefir verið greitt upp fyrir þann dag. Þar sem svo stendur á, að afföllin hafa ekki verið tekin öll í einu af sama láninu, hefir verið stuðzt við útdrátt úr sjóðbók stefnds, sem skráður er í lögregluréttarprófunum og afföllin talin tekin þann dag, er þar greinir. Rétturinn hefir hlutazt til um, að löggiltur endurskoðandi reiknaði út afföll og vexti eftir þeim reglum, er nú var lýst, og þeim gögnum, sem fyrir liggja, og fer hér á eftir útreikningur hans á afföllum og vöxtum, er stefndum ber samkvæmt framanskráðu að endurgreiða. Lánin eru fjögur og er hvert þeirra tekið fyrir sig hér á eftir.

1. lán. Skuldabréf að upphæð kr. 30.000.00 gefið út 10. ág. 1928. Lánsupphæðin á að endurgreiðast með 450.00 kr. mánaðarlegum afborgunum, í fyrsta sinn 10. febrúar 1929 og síðast kr. 450.00 10. júlí 1933. Þá eru taldar eftir kr. 5700.00, sem greiðast 10. ágúst 1933, og er gengið út frá því, að vextir séu greiddir til þess dags. Upphæð

bréfsins er útborguð í tvennu lagi: 11. ágúst 1928 er útborgað nafnverð kr. 20.000.00 með kr. 16.000.00 og 21. sept. 1928 er útborgað nafnverð kr. 10.000.00 með kr. 8.000.00 og eru afföll því samtals kr. 6.000.00. Nema því afföll ásamt vöxtum og vaxtavöxtum af affallauphæðinni, eins og hún er á hverjum tíma af láni þessu til 10. ág. 1933, samtals kr. 7564.09.

2. *lán.* Víxill að upphæð kr. 12.000.00 með gjalddaga 30. sept. 1929, keyptur 2. júlí 1929 fyrir kr. 11.400.00. Lán þetta stendur óbreytt í 6 mánuði og eru þá tekin af því viðbótarafföll kr. 600.00. Þá er það framlagt (sic) á ný, en ekki unnt að sjá til hvað langs tíma. Afföll af þessu láni eru því kr. 1200.00. Vexti verður að reikna stefnöndu af helmingi affallanna (600.00 kr.) í 6 mánuði og verða því afföll og vextir af afföllum af þessu láni kr. 1218.00.

3. *lán.* Lánsupphæð var kr. 7000.00 og skyldi greiðast á 5 árum með jöfnum afborgunum 30.sept. og 30. marz ár hvert og átti síðasta afborgun að fara fram 30. marz 1935. Lán þetta er veitt 31. marz 1930 og útborgað með kr. 5600.00 og eru afföll af því kr. 1400.00. Nema því afföll ásamt vöxtum og vaxtavöxtum af afföllum af láni þessu til 30. marz 1935 kr. 1874.70.

4. *lán.* Handhafaskuldabréf að upphæð kr. 16000.00 með gjalddaga 18. jan. 1931. Lán þetta er veitt í fimm hlutum. Afföllin eru talin 5% og eru aðeins talin við fyrstu greiðsluna, en afföllin við 4 síðari hlutana hafa verið reiknuð út eftir sama hlutfalli og við fyrstu greiðsluna:

18. júlí 1930 eru kr. 6000.00 greiddar með kr. 5700.00 mism. kr. 300.00.

30. júlí 1930 eru kr. 2631.58 greiddar með kr.2500.00 mism. kr. 131.58.

15. ágúst 1930 eru kr. 2105.26 greiddar með kr. 2000.00 mism. kr. 105.26.

1. sept. 1930 eru 2105.26 greiddar með kr. 2000.00 mism. kr. 105.26.

16. okt. 1930 eru kr. 3157.90 greiddar með kr. 3000.00 mism. kr. 157.90.

eru afföll því samtals tekin við lánveitingu kr. 800.00. Vextir af þeim frá því að affallsupphæðirnar, sem nú voru greindar hver um sig, voru teknar til 18. jan. 1931 eru kr. 20.20. 18. jan. 1931 hefir lánið verið framlengt, en ekki

sést til hve langs tíma, svo að ekki er unnt að reikna vexti af afföllunum til lengri tíma en nú var gert. Við þessa framlengingu hafa afföllin verið hækkuð um kr. 800.00, og nema afföll og vextir af afföllum af þessu láni því samtals til 18. jan. 1931 kr. 1620.20.

Skv. framanskráðu nema því afföll þau og vextir af þeim, sem rétturinn telur stefndum, eftir þeim gögnum, sem fyrir liggja í máli þessu, bera að endurgreiða stefnöndu, samtals kr. 12276.99. Í vöxtu af þeirri upphæð ber stefndum að greiða stefnöndu 5% p. a. frá sáttakærudegi, 13. marz 1936. Einnig ber að dæma stefndan til að greiða stefnöndu málskostnað, er þykir hæfilega ákveðinn kr. 300.00.

Mánudaginn 15. febrúar 1937.

Nr. 40/1935. **Aðalbjörn Pétursson**
(Theódór B. Lindal)
gegn
Guðmundi Hannessyni
(Einar B. Guðmundsson).

Meiðyrðamál.

Dómur aukaréttar Siglufjarðar 24. okt. 1934: Stefndur, Aðalbjörn Pétursson, gullsmiður Siglufirði, greiði 350 kr. sekt í ríkissjóð, er afplánist með 30 daga einföldu fangelsi, ef sektin eigi er greidd fyrir lok aðfararfrests.

Stefndur greiði og 20 króna sekt, 10 krónur í ríkissjóð og 10 krónur í fátækrasjóð Siglufjarðar, fyrir ósæmilegan ritháttt, og séu hin átöldu ummæli dauð og ómerk.

Málskostnað greiði stefndur stefnanda með 200 krónum.

Dóminum ber að fullnægja innan 15 daga frá lögbirtingu hans að viðlagðri aðför að lögum.

Dómur hæstaréttar.

Áfrýjandi hefir krafizt sýknu af kröfum stefnda í máli þessu, en til vara, að sektin verði lækkuð.